

*Я. Мончак, студентка бакалаврату
О. Бабелюк, д-р філол. н., проф.
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ЛІНГВІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізаційних процесів, зростання техногенних та природних ризиків, а також активізації міжнародного гуманітарного співробітництва особливої актуальності набуває проблема стандартизації та адекватного перекладу спеціалізованої термінології у сфері цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації. Як підкреслюється в сучасних дослідженнях, глобальні трансформаційні процеси та активне впровадження новітніх технологій у різні сфери професійної діяльності спрямовані на вдосконалення систем управління, масштабування ефективних практик і підвищення якості прийняття рішень.

У контексті уніфікована термінологія виступає важливим інструментом забезпечення точності комунікації та мінімізації помилок у міжнародній взаємодії [2, с. 5]. Міжнародні документи, протоколи реагування та стандарти координації дій потребують точного відтворення термінів, оскільки їх інтерпретація безпосередньо впливає на управлінські рішення та організацію допомоги. Система термінів цивільного захисту формується на перетині кількох галузей знань: управління ризиками, кризового менеджменту, медицини катастроф, гуманітарного права та логістики. Особливої ваги набуває питання етичної та безпекової відповідальності гуманітарної діяльності. Як зазначається у міжнародних стандартах гуманітарного реагування, спроби надання допомоги можуть мати ненавмисні негативні наслідки для місцевих громад або довкілля. Зокрема, у збройних конфліктах спосіб організації гуманітарної підтримки може підвищувати вразливість цивільного населення або створювати непрямі переваги для однієї зі сторін конфлікту. У зв'язку з цим підкреслюється необхідність мінімізації таких ризиків у межах гуманітарних принципів [5, с. 31].

Переклад термінів цієї галузі характеризується підвищеним рівнем відповідальності, оскільки навіть мінімальна семантична неточність здатна спричинити викривлення змісту інструкцій та, як наслідок, порушення алгоритмів реагування на надзвичайні ситуації. Комунікація в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема система оповіщень, стандартні операційні процедури, звіти про поточну ситуацію та повідомлення координаційних центрів, належить до категорії високоризикової професійної взаємодії. Неточне використання або неадекватний переклад спеціалізованих термінів у такому контексті може безпосередньо впливати на рівень безпеки як рятувальників, так і цивільного населення, що перебуває в зоні ураження [1, с. 54]. Саме тому в процесі перекладацької діяльності особливого значення набуває обґрунтований вибір адекватної стратегії відтворення термінологічних одиниць.

У зв'язку з цим постає необхідність систематизувати перекладацькі стратегії, які забезпечують адекватність і функціональну релевантність відтворення термінів у професійній комунікації надзвичайного реагування. У межах досліджуваної терміносистеми можна виокремити кілька провідних стратегій, що застосовуються

залежно від структурних особливостей вихідного терміна. Однією з домінантних стратегій є калькування, що передбачає відтворення структурно-семантичної моделі вихідного терміна шляхом поелементного перекладу його складників. Зазначена стратегія дозволяє зберегти концептуальну структуру поняття та забезпечити міжмовну симетрію терміносистем. Наприклад: *early warning system* – система раннього попередження; *disaster risk reduction* – зменшення ризику катастроф; *emergency response* – реагування на надзвичайні ситуації.

У практиці перекладу термінів цивільного захисту часто застосовують стратегію використання усталених еквівалентів, яка передбачає відтворення термінів за допомогою вже кодифікованих відповідників у національній терміносистемі. Наприклад, у FEMA чітко розмежовують такі ключові поняття: *hazard* – потенційно небезпечне або шкідливе явище, що часто є первинною причиною небажаних наслідків; *threat* – або антропогенне явище, індивід, суб'єкт чи дія, що може завдати шкоди життю, інформації, операціям, майну або довкіллю; *incident* – подія, природна чи спричинена людиною, що потребує реагування для захисту життя чи майна [4, ст. 63]. Використання таких усталених еквівалентів дозволяє перекладачеві зберігати концептуальну точність і забезпечувати зрозумілість термінів у професійній комунікації.

Окрім усталених еквівалентів, у перекладацькій практиці виникають ситуації, коли термінологія має міжнародну природу і прямий національний відповідник відсутній або не є загальноприйнятим. У таких випадках застосовується стратегія часткового або повного запозичення, що дозволяє зберегти концептуальну точність терміна та забезпечити зрозумілість у міжмовному професійному контексті. Наприклад: *monitoring* – моніторинг; *coordination* – координація; *evacuation* – евакуація. Водночас ступінь адаптації запозичених одиниць має відповідати нормам української термінографічної традиції. Надмірне використання англіцизмів без нагальної потреби може ускладнювати сприйняття тексту фахівцями та порушувати термінологічну однорідність національної системи цивільного захисту. Також існують терміни, для яких немає прямого національного еквівалента, і навіть запозичення не дозволяє повною мірою передати концепт. У таких випадках перекладач застосовує описовий переклад, що передбачає семантичне розгортання терміна шляхом пояснення його змісту та функціонального призначення. Наприклад: *Incident Command System* – система управління аварійними ситуаціями [3]; *mass casualty incident* – подія з великою кількістю постраждалих. Хоча описовий переклад забезпечує точність передачі змісту, він може призводити до текстуальної надмірності. Тому перекладачеві необхідно зберігати баланс між повнотою відтворення змісту та економією мовних засобів.

У певних випадках переклад спеціалізованих термінів потребує не лише калькування, використання усталених еквівалентів, запозичення чи описового перекладу, а й застосування лексико-граматичних трансформацій, що дозволяють адаптувати структуру терміна до норм мови перекладу та забезпечують функціональну відповідність поняттю. До таких трансформацій належать конкретизація, генералізація, перестановка компонентів та додавання семантично релевантних елементів. Наприклад: *preparedness planning* – планування заходів готовності; *shelter management* – управління тимчасовими укриттями. Завдяки трансформаціям перекладач може відтворювати смислову повноту терміна,

зберігаючи його точність і адаптуючи до структурно-семантичних особливостей української мови. Водночас використання таких прийомів вимагає обережності, щоб уникнути надмірного ускладнення тексту або спотворення первісного концепту.

Отже, переклад термінів у сфері цивільного захисту є складним багаторівневим процесом, який вимагає інтеграції лінгвістичної, термінологічної та професійної компетентності перекладача. Найбільш продуктивними стратегіями є калькування, використання усталених еквівалентів, запозичення, описовий переклад та семантичне розгортання понять, проте їх застосування повинно здійснюватися з урахуванням функціонального контексту, нормативної бази та концептуальної структури терміносистеми. Вибір адекватної стратегії перекладу безпосередньо впливає на точність комунікації та ефективність процедур реагування у надзвичайних ситуаціях. Крім того, дотримання концептуальної та семантичної відповідності термінів сприяє узгодженості національних і міжнародних стандартів у сфері цивільного захисту. Таким чином, адекватний переклад спеціалізованої термінології не є лише мовним завданням, а й вступає важливим елементом забезпечення ефективного реагування на надзвичайні ситуації та координації гуманітарної діяльності на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пальчевська О.С., Губич П.В., Маланюк М.С. Підготовка перекладачів для системи цивільного захисту у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності: інтеграція CAT—застосунків й AI—інструментів у навчання. Львів: ЛДУБЖД, 2025. — С. 54. URL: <https://share.google/xRwSpwEdp4d2BqMDt>
 2. Babelyuk O. Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID—19 Lockdown in Ukraine. Arab World English Journal (AWEJ). Special Issue on the English Language in Ukrainian Context, November 2020. — P. 5. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.1>
 3. English—Ukrainian Military Dictionary. — URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>
 4. FEMA. Emergency Operations Centre How—to Quick Reference Guide. Washington, DC: Federal Emergency Management Agency, 2022. — P. 63.
- Sphere Association. The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response. Geneva: Sphere Association, 2018. — P. 31.